

**АРХЕОЛОГІЧНИЙ
АЛЬМАНАХ
№ 29
ARCHAEOLOGICAL
ALMANAC**

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY
CRIMEAN BRANCH
DONETSK NATURAL HISTORY MUSEUM

Archaeological Almanac, № 29

D. P. KUSHTAN

**THE SOUTHERN FOREST-STEPPE
DNEIPER REGION
DURING THE LATE BRONZE AGE**

•

Donetsk
«Donbass»
2013

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
КРИМСЬКИЙ ФІЛІАЛ
ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

Археологічний альманах, № 29

Д. П. Куштан

**ПІВДЕНЬ ЛІСОСТЕПОВОГО
ПОДНІПРОВ'Я
ЗА ДОБИ ПІЗНЬОЇ БРОНЗИ**

•

Донецьк
Видавництво «Донбас»
2013

УДК 930.26
ББК 63.44

К93 Куштан Д.П. Південь Лісостепоного Подніпров'я за доби пізньої бронзи. – Археологічний альманах, № 29 – Донецьк: «Донбас», 2013. – 232 с.: іл.

ISSN 2306-6164
ISBN 978-617-638-118-1

Kushtan D.P. The Southern Forest-Steppe Dnieper region during the Late Bronze Age. – Archaeological Almanac, № 29 – Donetsk: «Donbass», 2013. – 232 p.: il.

Монографія присвячена одному з найцікавіших періодів праісторії – добі пізньої бронзи (II тис. до н.е.). Систематизовано інформацію про всі відомі пам'ятки археології півдня Лісостепоного Подніпров'я цього часу: поселення, курганні і ґрунтові могильники, скарби та випадкові знахідки металевих виробів і ливарних форм. На основі археологічного матеріалу простежується еволюція культурного комплексу населення регіону (матеріальної культури, житлобудування, поховального обряду), а також з'ясовані основні вектори зовнішньо-культурних зв'язків, здійснено реконструкцію господарства та деяких сторін духовного життя.

Для археологів, істориків, музейних працівників, краєзнавців, викладачів і студентів історичних спеціальностей.

This monograph deals with the Late Bronze Age (2nd millennium BC). It was one of the most significant periods in prehistory. Information on all known archaeological sites from the Southern Forest-Steppe Dnieper region, including the settlements, cemeteries, depositions and occasional finds of the metal artifacts and modules, has been systematized. The evolution of a cultural complex of the region (i.e. material culture, house-building, burial traditions) has been analyzed. Analysis of the archaeological sources makes it possible to propose the models of cross-cultural connections, economics and religion.

The book is useful for archaeologists, historians, museum fellows, professors and students, who are specializing in history and archaeology.

Головні редактори: В.П. Чабай, О.В. Колесник

Редакційна колегія:

Буйських А.В., д.і.н.
Висотська Т.М., д.і.н.
Кислий О.Є., д.і.н.
Майко В.В., д.і.н.
Могарічев Ю.М., д.і.н.
Чабай В.П., д.і.н.

Відповідальний редактор тому:

Гершкович Я.П., к.і.н.

Рецензенти:

Отрощенко В.В., д.і.н.
Кислий О.Є., д.і.н.
Лисенко С.Д., к.і.н.

Chief editors: V.P. Chabai, A.V. Kolesnik

Editorial board:

Dr. Buiskih A.V.
Dr. Vysotskaya T.N.
Dr. Kisly A.Ye.
Dr. Maiko V.V.
Dr. Mogarichov Yu. M.
Dr. Chabai V.P.

Editor of the volume:

Dr. Gershkovich Ya.P.

Reviewers:

Dr. Otroschenko V.V.
Dr. Kisly O.E.
Dr. Lysenko S.D.

Монографія затверджена до друку Вченими радами Інституту археології НАН України та Кримського філіалу Інституту археології НАН України
The monographs is approved by the Scientific Council of the Crimean branch of Archaeology Institute, National Ukrainian Academy of Sciences.

На обкладинці – знахідки доби пізньої бронзи з праці О. О. Бобринського у 3-х томах «Курганы и случайные археологические находки близ местечка Смелы» (СПб., 1887; 1894; 1901). Літографії К. де Кастеллі.

ISSN 2306-6164
ISBN 978-617-638-118-1

© Д.П. Куштан, 2013

© Кримський філіал Інституту археології НАН України, 2013

© Донецький обласний краєзнавчий музей, 2013

© D.P. Kushtan, 2013

© Crimean branch of Archeology Institute National Ukrainian Academy of Sciences, 2013

© Donetsk natural history museum, 2013

З М І С Т

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. Загальна характеристика джерел та історіографія	13
1.1. Історія і основні етапи вивчення пам'яток	13
1.2. Систематика джерел та еволюція поглядів на культурно-історичні процеси	19
РОЗДІЛ 2. Поселення	29
2.1. Природно-географічна характеристика регіону	29
2.2. Поселення та їх топографія	31
2.2.1. Поселення з високою топографією	32
2.2.2. Поселення з низькою топографією	32
2.3. Розміри та планіграфія поселень	33
2.4. Конструкція жител	34
2.5. Стратиграфія та комплекси знахідок	37
2.5.1. Стратиграфія	37
2.5.2. Багатоваликово-ранньозрубний час	38
2.5.3. Зрубно-сабатинівський час	40
2.5.4. Білогрудівсько-білозерський час	43
РОЗДІЛ 3. Поховання	81
3.1. Топографія могильників та обряд поховання	81
3.1.1. Типи могильників та види поховальних споруд	81
3.1.2. Топографія та планіграфія	83
3.1.3. Облаштування могил	84
3.1.4. Положення небіжчика	86
3.1.5. Парні поховання та підзахоронення	88
3.1.6. Інші елементи поховального обряду	88
3.1.7. Кремації	89
3.1.8. Розчленування та вторинні поховання	89
3.1.9. Кенотафи	90
3.1.10. Святилища та жертівники	90
3.1.11. Поховання на поселеннях	92
3.2. Стратиграфія	92
3.3. Комплекси знахідок	95
3.3.1. Багатоваликово-ранньозрубний час	95

3.3.2. Зрубно-сабатинівський час	96
3.3.3. Білогородівсько-білозерський час	96
3.3.4. Статус та ранг похованих	98
3.4. Палеоантропологічні дані	99
РОЗДІЛ 4. Скарби та випадкові знахідки металевих виробів і ливарних форм	133
4.1. Огляд за категоріями та типами.....	133
4.2. Походження скарбів та їхня можлива культурна належність	143
РОЗДІЛ 5. Історичні та хронологічні етапи розвитку регіону за доби пізньої бронзи	165
5.1. Періодизація та хронологія.....	165
5.2. Характер взаємозв'язків із населенням навколишніх регіонів.....	177
ВИСНОВКИ	189
РЕЗЮМЕ	193
SUMMARY	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	205
Література	205
Архівні матеріали.....	226
Список скорочень.....	229